

PRISPEVEK K ETNOLOŠKI PODOBI BEVK

NA PODLAGI RAZISKAVE IZ LETA 1984¹

OPREDELITEV OBMOČJA

Krajevna skupnost (KS) Bevke je še vedno izolirana geografska in naselbinska enota na JZ delu Ljubljanskega barja, ki je 14 km oddaljena od Ljubljane. Je precej razpote gnjena vas. Leži vzhodno od ceste Ljubljana-Vrhnika, s katere vodita sem stranski cesti z Loga in Drenovega Griča.

Naj navedem dve znani domnevi o nastanku imena Bevke. Prva pravi, da je nastalo iz besede »bilke«. Le-te so namreč značilne za bevške travnike in so bele barve. Druga pa trdi, da so ljudje čez Barje hodili proti Ljubljani čez področje, kjer je bila ta čas posejana bela ajda. Zato so dejali: »Kar čez Belčko pojdi ...« Tako se je Belčka spremenila v Bevke.

Ustno izročilo pravi, da je bil na delu vasi, ki se imenuje Gradišče, nekoč grad. Lastniki so se imenovali Tavčarji. Nekateri informatorji trdijo, da ni šlo za pravi grad, ampak le za nekakšno dolgo, enonadstropno, kamnito utrdbo. Med vojno je stavba razpadla. Lastniki so svet pred leti podarili KS Bevke, ki je razvaline dokončno zravnila in na istem mestu zgradila kulturni dom. Vas se je darovalcu oddolžila z veliko vžgano risbo Bevk.

114. Pogled na KS Bevke, leta 1984.

KS Bevke je vedno bila in je še danes pretežno kmečka vas. Intenzivneje se je začela razvijati v letih po 2. svetovni vojni, ko je prišla v vas elektrika, prvi traktorji, pa razni priključki; mladina je pričela z rednim šolanjem v Ljubljani ... Glavno središče vasi je bilo že od nekdaj področje okrog cerkve – temu delu svojega kraja vaščani pravijo kar »na vasi«.

26. julija 1914 je bila v Bevkah napovedana delna mobilizacija in kmalu nato splošna. Izbruhnila je 1. svetovna vojna.

1932–33 je vas zajela huda povodenj. Bevke so sicer navajene na povodnji, vendar se je tokrat prvič pojavila v takem obsegu. Najhu-

je je bilo to, da se je pojavila v času, ko je bila narava v najbujnejšem razmahu. V maju in juniju je nastopila kar štirikrat in s tem uničila vse posevke. Ljudje so sadili koruzo celo trikrat, toda vselej zaman, ker jim je voda (ostala je vsakokrat skoraj po teden ali deset dni) vse uničila.

Med vojno leta 1917 pa je vas doletela še hujša nesreča. Kronist je zapisal: »Požar v Bevkah 27. junija 1917 leta, ko je strela udarila v hlev Ivana Janša na številki 10. V pol ure se je ogenj razširil. Požar je uničil 35 gospodarskih poslopij, 39 prašičev in 11 govedi. Na pomoč so prišle brizgalne iz Verda, Stare Vrhnike, Vrhnike in iz Goric, pa tudi vaška je delovala. Pa ves trud zaman. Zaradi velike suše so bili vsi vodnjaki posušeni. Tudi vojaštvo je pomagalo, ker je bilo v Bevkah zbirališče klavne živine za vojaštvo, ki se je bojevalo na Krasu proti Italijanom za domovino.«

V Bevkah je med NOB delovala Franja Zupančič Kovač-Sivka. Bila je aktivistka OF. Prirejala je sestanke, organizirala prevoz materiala našim odredom, nudila zavetišče našim borcem. Spomladi 1942 je bila pobudnica ustanovitve prvega odbora OF. Pri svojem delu se ni omejevala le na Bevke, poznali so jo pristaši OF v Blatni Brezovici, na Logu in drugod.

Pri prevažanju blaga proti Krimu so množično delovali zaščitniki iz štirih vasi: Drenovega Griča, Loga, Blatne Brezovice in Bevk. V pošiljkah je bilo manj živil kakor drugega materiala: tekstilno blago, orožje, železo profila 10–20 mm, pločevina, pisalni stroji, radijski aparati, različno orodje, tudi velika stružnica ipd.

25. avgusta 1942 so Italijani obkolili šolo v Bevkah. V šoli je bilo 13 bal usnja, iz katerih so čevljarji urezovali čevlje za partizane. Tudi to akcijo je organizirala Sivka. Nekdo

jih je izdal in ob 10. uri dopoldan so pred šolo ustavili trije kamioni, polni vojakov. Čevljarja A. Japlja so ustrelili, M. Seliškarja in Sivko pa so ujeli in po dveh dneh mučenja na Vrhniki ustrelili.

Konec leta 1942 in 1943 so nastale v Bevkah belogardistične postojanke.

NOTRANJA STRUKTURA OBMOČJA

Naselje Bevke leži na JZ delu Ljubljanskega barja. Osredotočeno je bilo na podolgovatem osamelcu Brdo. Novi del po vojni zgrajenih hiš pa je prislonjen na pobočje sosednjega osamelca Kostanjevica. Oznaka meja vsakoletnih poplav in maksimalnih poplavnih območij kaže, da so Bevke vsako leto vsaj enkrat izolirane od bližnje Blatne Brezovice, zato je dostop do Ljubljane otežen.

Jezik vaščanov je bil od nekdaj slovenski. KS Bevke je ena od 13 krajevnih skupnosti občine Vrhnika. Sodnih območij in javne varnosti v vasi ni. Tudi v preteklosti so po potrebi hodili na Vrhniko ali v Ljubljano.

Leta 1982 so Bevčani praznovali 200-letnico duhovnije. Leta 1782 je bila dokončana zidava sedanje cerkve Povišanje sv. Križa, ki jo je v nedeljo po sv. Ani posvetil takratni ljubljanski škof Karel von Herberstein. Osmega oktobra pa je ustanovil lokalijo oz. ekspozituro. Na mestu sedanje cerkve se omenja cerkvica ali kapela že leta 1526, pri njej so občasno bivali upokojeni duhovniki. Kamen in gradivo za gradnjo cerkve so dovažali iz Podpeči in od drugod kar s čolni, saj je bila okolica Bevk v tistih časih še močno poplavljen. Sredi sedanje bevške vasi je bilo tedaj okoli dvajset kmetij. Po ustanovitvi lokalije oz. kasneje ekspoziture, je v dvesto letih v Bevkah delovalo 24 duhovnikov. V občasnih presledkih so prišli tudi duhovniki z Vrhnike.

115. Znamenje sredi vasi.

Pokopališče je bilo prvotno okoli cerkve, leta 1859 pa so napravili sedanje pokopališče. V zadnjem času so prenovili cerkveno fasado in prekrili zvonik z novo bakreno pločevino, prejšnjo je leta 1916 vzela svetovna vojna.

116. Zakristija vaške cerkve.

Zdravnika v vasi ni bilo nikoli, danes živita tu dve višji medicinski sestri. Tudi v lekarno gredo vaščani na Vrhniko. Pač pa še danes – tako kot v preteklosti – nekateri Bevčani

uživajo precejšnjo mero zaupanja kar se tiče zdravljenja živine. Domačini pokličejo domače »živinozdravnike«, in to največkrat ob skotitvi. Sicer pa je veterinarska služba na Vrhniki, za težje primere pa morajo kmetovalci poklicati ljubljanske veterinarje.

V vasi ni pošte, so pa nabiralniki. Poštar odnaša in prinaša pošto vse dni v tednu, razen sobote in nedelje.

Šolski prostori so se v vasi do leta 1927 ves čas menjavali. Poučevanje pa se je v Bevkah začelo leta 1852, in sicer je takrat od 8. do 11. ure poučeval Ivan Lenarčič. V hiši št. 2 je bila prirejena ena učna soba. Leta 1927 pa so začeli zidati šolsko poslopje. Šola se je dolgo časa imenovala »Štiriletna višja narodna šola« in je trajala 8 let. Od 1958 do 1960 so otroci v sedmi in osmi razred hodili na Log. Potem so organizirali avtobus. Tako so osnovnošolci zadnje štiri razrede obiskovali na Vrhniki. Tako je bilo do leta 1980. Od tedaj pa sta prvi in drugi razred v Bevkah, tretji in četrti na Drenovem Griču, peti, šesti, sedmi in osmi pa v novi šoli na Logu. Na Vrhniki je za bevške otroke le še pomožna šola, in to za vse razrede. V Bevkah se pouk začne ob pol osmih in traja do enajstih. Poučujeta dve učiteljici, ki živita v šoli.

Naj navedem nekaj zanimivih podatkov iz šolske kronike:

»1884 je bilo od 67 otrok 52 otrok iz Bevk, 14 iz Blatne Brezovice in 1 otrok z Drenovega Griča.

1915–1916: V vojsko je bilo poklicanih več bevških fantov, ki so bili še pred leti učenci tukajšnje enoletne šole. Šolski obisk je bil vsa ta leta zelo slab, ker so se šolarji uporabljali za domača poljska dela in pašo. Tudi raznih šolskih potrebščin ni bilo mogoče več dobiti, kar je zelo oviralo šolski pouk, posebno žensko ročno delo.

117. Bevški mladini za vzor pa naj bi bil ta napis na šoli.

*Od večera pa do jutra
počitka čas je tvoj.
A od zore pa do mraka
dela se nikar ne boj.*

1919–20: Pouk je rednejši, a posledice vojne se še poznajo. Reden pouk so motile bolezni in strašna druginja. Berila so se odpravila, vpeljal se je »Šolski list« 1., 2. in 3. stopnja.

1926: Ustanovitev Rdečega križa. Pristopila je večina otrok. Nova šola je absolutno potrebna, vendar se še ne zida, ker vrhniška občina pravi, da ni sredstev.

1940–41: Posebnih sprememb /po italijanski okupaciji/ ni bilo. Prepovedano pa je učenje zemljepisa, zgodovine in srbohrvaščine.

1942–43: Fašistični šolski sistem se je začel vnašati v šolo. Uvesti je bilo treba rimski pozdrav, takoj ob začetku šolskega leta so bili pozvani šolski upravitelji, da na svojih šolah ustanove fašistično mladinsko organizacijo GILL². Ta organizacija se v Bevkah ni ustanovila. Upraviteljstvo šole je prišlo v navzkrižje z italijansko oblastjo. Zaradi protifašističnega delovanja je bil aretiran šolski upravitelj Gerdol.

1953: Na šoli je odkrita spominska plošča padlim borcem.

Leta 1975 je bil v vasi organiziran tečaj za gasilce, leta 1982 je šola organizirala šiviljski tečaj, sedaj pa teče na šoli tudi čipkarski krožek. Iz kmetijske zadruge Vrhnika pa so v Bevkah predavali o sejanju kultur ipd.«

118. Vhod v šolsko poslopje.

119. Spominska plošča padlim na Kulturnem domu.

Franja Zupančič – Sivka, učiteljica, 3. 12. 1907 – ustreljena na Vrhniku 27. 8. 1942. **Japelj Anton**, čevljar, 11. 5. 1910 – ustreljen v Bevkah 25. 8. 1942. **Perko Franc**, delavec, 11. 5. 1910 – ustreljen v Bevkah 5. 5. 1944. **Korenčič Janez**, delavec 21. 8. 1903 – 2. 1. 1945, umrl v Strassburgu v Nemčiji.

Skozi vas vodi asfaltirana cesta (asfaltirana od 1970). Do leta 1964 so se vaščani vozili na avtobusno postajo na Log s kolesom ali hodili peš, od takrat pa vozi skozi vas bevški avtobus, in to štirikrat dnevno. Vrhniška šola pa je za otroke organizirala avtobus, ki vozi otroke v šolo na Log, in kombi, ki jih vozi na Drenov Grič in na Vrhniko v pomožno in malo šolo.

Leta 1972 je Gasilsko društvo Bevke praznovalo 60-letnico ustanovitve. Ustanovljeno je bilo 14. julija 1912. Prvi pobudniki in ustanovitelji so bili: Andrej Keršmanc, Janez Smuk, Ivan Lenarčič, Franc Keršmanc in Jakob Jeraj. Ob ustanovitvi je štela gasilska četa 31 članov. Bili so delavni gasilci, saj so že prvo leto nabavili ročno brizgalko, ki je imela prvi ognjeni krst v Blatni Brezovici pri Hotavljju.

Tek. stev.		Leta		Predmet		Znesek	
		meseca	dne			K	vin.
				1916			
				Trnovs	" " "	7216	
	7./12			Janjz Linnx Berke vpluća prišpovk			
	"			ra obćino pa vrinjo bovjahne		20	-
	"			ra mese December den dobil od vojakov		26.	-
	"			ra mese januar den dobil od vojakov		26.	-
	Mar			ra mese Februa den dobil od vojakov		24.	92
				Kimika Kramlnia darovala		20.	-
	Mar			Marz je prosperk		24.	-
	April			Mesec April je prosperk		22.	-
	Maja 13			Kramlnia kajpajnovca je darovala	1. leto 1916 1378.92	50.	-
				Maj od rusov dobil		24.	-
				Junij dobil		24.	-
				Julij dobil od rusov		26.	-
	Agosta 18			plaćal. Od rusov agost		26.	-
	Januari 1917			Skupni Soliothki		7528	92
Anton Krvina Lakorsek J. Trnovs							

120. Takole pa je bevško gasilsko društvo že leta 1916 vodilo račune. Prejemki.

Izdatki.

Tek. št.	Leta		Predmet	Znesek	
	meseca	dne		K	vin.
			<i>1916)</i>		
			<i>Prenos " " " "</i>	<i>7031</i>	<i>30</i>
1	<i>Januar</i>	<i>1</i>	<i>plačal na Dolg v Hranilnici</i>	<i>1.00</i>	<i>—</i>
2	"		<i>plačal Slamo Janeru Ljuncicu</i>	<i>9</i>	<i>—</i>
3	"	<i>16</i>	<i>plačal kolidarjev 6 za leto 16</i>	<i>4</i>	<i>10</i>
4	"	"	<i>plačal postroine " " "</i>		<i>50</i>
5	"	<i>20</i>	<i>plačal Petruca Dolga od Leta 1913.</i>	<i>13.52</i>	
6	"		<i>plačal Slamo Klon Ljuncic</i>	<i>10.50</i>	
7	<i>Februarji</i>		<i>plačal papir in klobke = = =</i>	<i>.25</i>	
8			<i>dal pisanosti koje prinesu dnar.</i>	<i>.20</i>	
9	<i>Marca</i>	<i>3</i>	<i>kupil papir in klobke</i>	<i>.20</i>	
10	<i>April</i>		<i>plačal Slamo za bežanje Ljuncic</i>	<i>10</i>	<i>50</i>
11	<i>Maj</i>	<i>21</i>	<i>plačal za Ograja y Ljuncic</i>	<i>22.</i>	<i>—</i>
12	<i>Junij</i>		<i>Plačal Ljuncic za klobke</i>	<i>20.</i>	
13			<i>za klobke na pismo in papir</i>	<i>1.20</i>	
14			<i>3 pot v Gubljana in na Gasilska Ljuncic</i>	<i>10.</i>	<i>—</i>
15			<i>2 pot na verhuha za odpis doma</i>	<i>3.</i>	<i>—</i>
	<i>Avgusta</i>	<i>18</i>	<i>plačal za Gasilce</i>	<i>10.</i>	<i>—</i>
		<i>22</i>	<i>plačal Ljuncic</i>	<i>15.</i>	
	<i>Novembra</i>	<i>30</i>	<i>plačal dnar na dan Ljuncic</i>	<i>10.</i>	
			<i>plačal 1/2 Ljuncic za 9 voz</i>	<i>2</i>	
			<i>plačal Ljuncic za nova miza</i>	<i>1</i>	
			<i>Suma skupaj</i>	<i>7274</i>	<i>27</i>
			<i>Ljuncic</i>	<i>7528</i>	<i>92</i>
	<i>Januarji 1917</i>		<i>Ostane Ljuncic</i>	<i>254</i>	<i>65</i>
			<i>Jakob Ljuncic</i>		
			<i>Anton Ljuncic</i>		
			<i>Frano Ljuncic</i>		
			<i>Ljuncic</i>		

121. Izdatki bevskega Gasilskega društva leta 1916.

122. Gasilski dom

Prvi gasilski dom je bil dokaj skromen. Šlo je za leseno barako pri Tamincu. V njej je bilo shranjeno orodje z brizgalno. Kmalu pa so se začela pripravljala dela za zidanje novega doma. 10. avgusta 1912 so napisali in razposlali prošnje za pomoč na razne banke, zavarovalnice, tudi v Trst in avstrijsko zavarovalnico Feniks, hranilnico v Ljubljani in na Vrhniko. Naslednje leto je bil dom že pod streho in 1. junija 1913 je bil v njem že prvi občni zbor. Vaščani so si seveda zelo želeli, da bi bil dom čim prej zgrajen, saj niso imeli prostora za kulturne prireditve. Razne sestanke, igre ipd. so morali imeti kar po hišah in pod kozolci.

Ko se je 1914 začela 1. svetovna vojna, so nastopile težave v odboru, ker je bila večina starejših odpoklicana v vojsko in so morali njihova mesta zasesti mlajši gasilci. Od leta 1912 pa do 1972 je društvo sodelovalo pri 73 požarih. Pomagalo je tudi pri gradnji nove šole. Leta 1932 so nabavili novo motorno brizgalno. Napravili pa so tudi voz za prevoz gasilcev in prevoz brizgalne v pripravi. Leta 1968 je odbor zopet sklenil nabaviti modernejšo motorno brizgalno in tudi zopet uspel. Zahvala za to gre Občinski gasilski zvezi Vrhnika, vaščanom Bevk in odboru GS Bevke. Leta 1969 je bil nabavljen rabljeni gasilski avtomobil in kmalu za njim še eden, popolnoma nov.

V Bevkah je bilo pred kratkim organizirano smučarsko društvo. Mladi pa radi zastopajo Bevke tudi v balinanju, nogometu itd.

V Bevkah je bilo včasih tudi Igralsko društvo Ivan Cankar Bevke, ki se je prej imenovalo Prosvetno društvo Bevke. Pokrovitelj je bil Josip Terpin, ki je bil najprej (okoli leta 1928³⁾ učitelj, kasneje pa upravnik bevške šole. Člani društva so bili vaščani. Igre so morali najprej uprizarjati kar pod kozolci, po dograditvi gasilskega doma pa v domu. To jih je privedlo do tega, da so dom 1929 podaljšali. Naredili so tudi oder za igralce. Društvo je najraje in največkrat igralo Divjega lovca in Verigo. Tudi prostor za vaje so člani dobili v domu. Društvo se je obdržalo do leta 1970, vendar je že od otvoritve kina leta 1964 počasi zamiralo.

Do leta 1937 je v vasi obstajal tudi mešani pevski zbor. Še vedno pa imajo cerkveni zbor, ki ga že od obstoja – torej 55 let – vodi vaščanka Ivana Nartnik. Približno pol leta je obstaja tudi otroški zbor. Od približno 1938 do 1942 pa je tovariš Ivan Gerdol poučeval igranje tamburice in tudi organiziral tamburaški zbor.

Od leta 1931–35 je imel privatno trgovino Zupančič, do leta 1947 pa je bila trgovina pri Gostiševih. Pripadala je vrhniški Kmetijski zadruzi. Od leta 1947 pa imajo vaščani Merktorjevo trgovino, in sicer v Zadrurnem domu. Pravijo, da je dobro založena. Tu lahko vaščani prodajo zdravilne rože in polže, ki jih otroci pridno nabirajo.

V Bevkah danes ni gostilne, včasih pa so bile kar tri: »Pri Rudeljnu« od 1936–1940 leta, »Pri Špilaku« do lanskega leta in »Pri Birtu«, ki so jo zaprli po vojni. Zadnji gostilničar v vasi je bil torej vaščan Špilak, ki pa svojega poklica zaradi starosti ne more več opravljati.

Vaščani nimajo svojega lastnega glasila, največ pa prebirajo Delo in Dnevnik. Knjižnica je v šoli. Kmalu po 2. svetovni vojni je nekaj let obstajala v vasi tudi potujoča knjižnica – vrhniška knjižnica je poslala določeno število knjig, ki so potovale iz ene vasi v drugo.

Kulturni dom so začeli graditi 1947. leta in ga dogradili leta 1964. V njem sta tudi kinodvorana in prostor, kjer se sestaja mladina.

Športno igrišče se trenutno še ureja, otroci telovadnice nimajo. Še pred petimi leti je bilo v vasi tudi kegljišče. V kulturnem domu tri- do štirikrat letno organizirajo vrtno veselice. Organizatorji so gasilci.

Vaščani gredo še danes radi na Šmarno goro, vendar se do Tacna zapeljejo z avtomobilom. Včasih so se z vlakom peljali do Šentvida, potem pa so šli peš.

DEMOGRAFSKI RAZVOJ OBMOČJA OD LETA 1869 DALJE

Na ozemlju krajevne skupnosti Bevke je prebivalstvo od leta 1869 naprej stalno naraščalo. Manjši upad lahko zasledimo le v letu 1910. V naslednji tabeli lahko vidimo, da kakšnega večjega upadanja ali naraščanja tu ni bilo.

Prebivalstvo se je torej od 1869 do leta 1984 povečalo za 336 ljudi. Leta 1971 je bilo v

Bevkah skupaj 537 prebivalcev. 408 jih je tukaj živel že od rojstva, 67 se jih je doselilo iz vaškega območja, 42 iz mešanega in 17 iz mestnega območja.

Do leta 1940 se jih je doselilo 31, v obdobju 2. svetovne vojne 7, v letih 1946–52 14, 1953–1960 24, 1961–1965 12, 1966–1969 16 in 1970–1971 24.

Stalno večanje števila prebivalstva se kaže tudi v naraščanju števila hiš. Leta 1884 jih je bilo 52, 1937 76 in 1961 že 108 hiš. Leta 1981 so jih našteali 162. Stanovanj je bilo leta 1972 143. Tudi število gospodinjstev se od leta 1948 stalno veča. Od 1948, ko jih je bilo 96, se je število do leta 1953 povečalo na 104, 1961 na 129, leta 1971 pa jih je bilo 147. Do leta 1981 se je to število povečalo še za 12, torej na 159 gospodinjstev.

Nekaj vaščanov se je odselilo v tujino. Že od 1890 so odhajali v Ameriko. Tja jih je odšlo deset, v Nemčijo so se odseljevali od leta 1964, a ne več kot pet vaščanov, nekaj jih je odšlo tudi v Avstralijo. V Nemčiji sta še danes dva in v Avstraliji eden. Nekaj vaščanov se je odselilo tudi na Vrhniko in v Ljubljano.

Za konec tega poglavja bi si bilo zanimivo ogledati še starostno sestavo prebivalstva Bevk, in sicer za leto 1971, ki nam pokaže, da je bilo v tem obdobju v vasi najmanj 50–54 letnikov in največ otrok, starih do 4 leta.

Demografski razvoj območja od leta 1869 do leta 1984:

Leto	Število	Leto	Število	Leto	Število
1869	263	1880	333	1890	362
1900	375	1910	374	1931	396
1948	410	1953	419	1961	460
1966	493	1979	556	1981	575
1984	599				

Starostna sestavo prebivalstva Bevk za leto 1971:

Leta	Število	Leta	Število
0-4	54	40-44	40
5-9	52	45-49	38
10-14	51	50-54	8
15-19	40	55-59	23
20-24	39	60-64	19
25-29	38	65-69	25
30-34	29	70-74	18
35-39	43	75 in več	20

GOSPODARSKI RAZVOJ PODROČJA

Bevke so pretežno kmečka vas. Po 1. svetovni vojni sta le dva vaščana delala na železnici, eden je »cimpral« v Ljubljani, vsi ostali pa so bili kmetje. Do uvedbe mehanizacije so imeli gruntarji posle, že po letu 1946 jih skoraj ni bilo več. Pač pa so revnejši še vedno hodili »v žernado« – pri težjih delih so pomagali tudi po več dni skupaj.

Najbolj rodovitna prst v vasi je rjava prst, ostala – barjanska – je preveč vlažna. Na njej detelja ne raste. Ljubljanska večkrat poplavlja, in to predstavlja za vaščane vsako leto resen problem. Nekoč, ko je bilo v vasi še malo hiš, so si zemljo delili zelo preprosto – kolikor jo je kdo obdelal, toliko zemlje je bilo njegove. Danes so se stvari v tem pogledu seveda močno spremenile. V vasi zavzemajo največje površine travniki, nato njive, zelo malo pa je sadovnjakov. Poljedelstvo je po pomembnosti za živinorejo.

Glavna umetna gnojila, ki so jih uporabljali po 1. svetovni vojni, so bili fosfati in sol, vse več pa so ji začeli uvajati po 2. svetovni vojni. Po 2. svetovni vojni so v vasi sadili največ koruze in krompirja. Tega so sadili že od 1890 dalje. V začetku je bil zelo droban,

stanje se je izboljšalo po gnojenju zemlje s hlevskim gnojem. Največ koruze so včasih pridelali na zahodnem delu vasi, danes pa jo v glavnem sejejo za silažo – zato jo sadijo zelo na gosto. Ajdo, proso in pšenico so sejali do 2. svetovne vojne. Buče in sončnice so včasih sadili med koruzo in krompir, sedaj buče sadijo posebej. Konopljo so sejali do 2. svetovne vojne. Fižola je bilo včasih ogromno. Velikokrat so ga kmetje menjali za osnovne stroške. Ajde in prosa ni več, zadnje tri leta pa so vaščani spet začeli s sejanjem pšenice. Sejejo tudi nekaj repe in korenja za prašiče.

Živinoreja je v vasi najpomembnejša panoga. Pred tremi leti je bilo ugotovljeno, da so Bevke po govedoreji najbogatejša vas v okviru občine Vrhnika. Včasih je imel večji kmet po 15–20 glav živine, manjši po 5–6 glav, bajtarji pa po eno ali dve.

Vole so imeli do 2. svetovne vojne. Po 1. svetovni vojni pa so domačini nabavili konje. Danes volov v vasi ni več. Prašičev je bilo včasih na kmeta po 10 do 12, sedaj od 5 do 6. Ima pa jih zelo veliko gospodinjstev. Krave so včasih sami klali doma, po 2. svetovni vojni pa jih prodajajo v KZ Vrhnika. Le redko dobijo dovoljenje za zakol doma.

Konj so imeli prej 3 ali 4, bajtarji kvečjemu enega, saj v Bevkah ni bilo primerne krme za konje. Sedaj je krme dovolj, a konj je v vasi samo 10. Le pri enem kmetu imajo žrebetne kobile za prodajo.

Še po 2. svetovni vojni je prišlo povprečno na kmeta po 10 do 12 kokoši; zdaj pa tisti, ki nimajo prašičev in ne živine, kupujejo piščance. Še nekaj let po 2. svetovni vojni so imeli v vasi tudi pure. Veliko redijo zajce – nekateri tudi 60. Še med obema vojnama so imeli nekaj koz, predvsem pa ovce, ki so jih redili zaradi prepotrebne volne, iz katere so ženske pletle nogavice in rokavice.

Ker imajo ljudje več koruzne silaže, se zdaj redi več pitane živine za izvoz v Makedonijo.

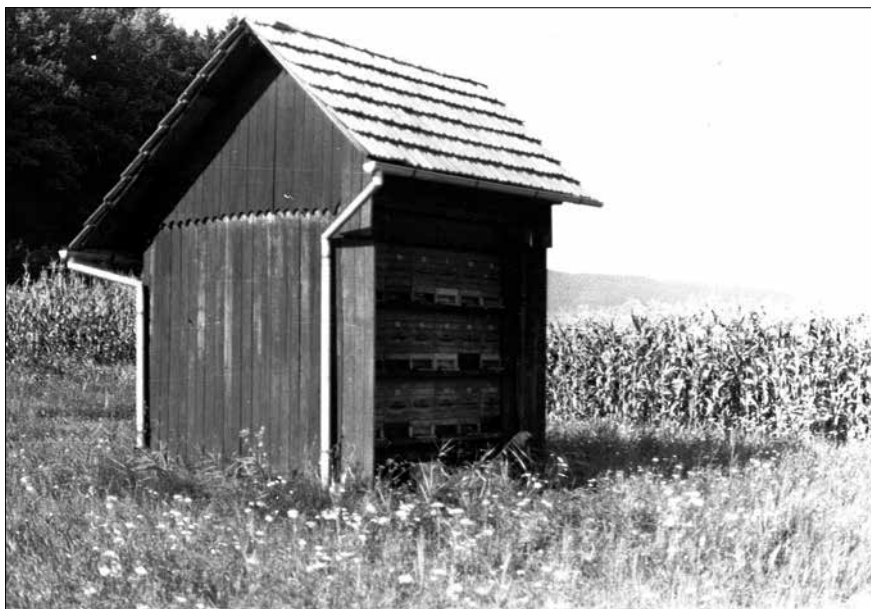
Vinogradništva v vasi ni, tudi sadjarstvo je slabo razvito. Vsi sadovnjaki so v ravnini, talna zemlja pa je za sadje slaba. Še največ obrodijo jabolane, nekaj je tudi sliv, iz katerih radi kuhajo žganje.

V Bevkah je pet čebelarjev. V preteklosti jih je bilo več. V zadnjem času je zanimanje za to panogo spet začelo naraščati. Včasih so čebelarji z medom ustvarjali kar lep kupček dodatnega dohodka. Dokler so v vasi še sejali ajdo, so imele čebele prav na njej obilno pašo.

Bevke niso bile nikoli posebno obrtniški kraj. Redki posamezni obrtniki niso imeli večjega vpliva na vaško skupnost. Še pred 2. svetovno vojno so bili v vasi trije mizarji, čevljar, danes pa imajo enega izdelovalca umetne mase, enega mehanika, enega električarja in tri avtoprevoznike. Industrije v vasi ni. Imajo le trenutno zaprt peskokop.

Bevke imajo gozd slabše kvalitete, v glavnem ga uporabljajo za drva. Sestavljajo ga večinoma iglavci, v lasti pa ga imajo skoraj v celoti kmetje.

V vasi je ena trgovina z živili. Turizem tukaj ni razvit. V vasi je nekaj lovcev, vsi so člani lovske družine Vrhnika. Večinoma streljajo

123. Čebelnjak. Mnogi Bevčani so navdušeni čebelarji.

po Kostanjevici srne, zajce in fazane. V Ljubljani je bilo včasih veliko rib, ki so jih lovili vsi – pravi ribiči pa tudi drugi. Zaradi onesnaženja pa je rib vedno manj. Bevčani v glavnem nabirajo kostanj in divji kostanj po Kostanjevici. Otroci za prodajo nabirajo močvirski oslad.

SPREMINJANJE PROFESIONALNE STRUKTURE PREBIVALCEV OBMOČJA

Do konca 2. svetovne vojne so na območju krajevnne skupnosti Bevke v glavnem živeli kmetje. To nam dovolj zgovorno potrди po-datek, ki navaja za obdobje pred vojno le tri vaščane, ki so se vozili na delo v Ljubljano, medtem pa se je število leta 1971 povečalo kar na 170. Toliko je bilo namreč v tem obdobju takih, ki jim je obdelovanje zemlje predstavljalo le še postranski zaslužek, ali pa se s kmetovanjem sploh niso ukvarjali. Število kmečkega prebivalstva – kljub še vedno agrarnemu videzu Bevk – v zadnjih desetletjih upada.

Leta 1961 je bilo od 460 prebivalcev kar 204 kmetov, kar pomeni 44,3 %. Leta 1971 pa je bilo le še 26 % kmečkega prebivalstva. Sestava gospodinjstev po izvoru dohodka je bila leta 1971 naslednja: 22 ali 15 % kmečkih gospodinjstev, 40 ali 27 % mešanih in 85 ali

58 % nekmečkih.

Vseh zaposlenih je bilo leta 1971 183, od tega 171 izven naselja. V istem letu je bilo v vasi 141 kmetov, od tega 94 aktivnih in 47 vzdrževanih. Obrt tukaj nikoli ni igrala pomembne vloge. Tudi danes je v vasi le malo obrtnikov. Število se je iz predvojnega obdobja, ko so bili štirje, povečalo za dva – torej jih je danes 6.

Aktivno prebivalstvo, zaposleno po dejavnostih leta 1974: od 284 aktivnih prebivalcev je bilo v industriji in rudarstvu 69, kmetijstvu in ribištju 94, gradbeništju 13, prometu 22, trgovini in gostinstvu 35, obrti 26, stavbnih in komunalnih dejavnostih 4, kulturi in socialni dejavnosti 10, dejavnosti društvenih in državnih služb 4, ostale dejavnosti 2, nepoznane dejavnosti 1 in 4 osebe na začasnem delu v tujini.

Danes imajo vsi vaščani končano osnovno šolo; kako pa je z nadaljnjim šolanjem, pa lahko razberemo iz sledeče tabele zaposlenih Bevčanov iz leta 1980.

Mladina se po končani osnovni šoli v glavnem izuči v Ljubljani, v različnih srednjih šolah. Tudi zaposlujejo se mladi najraje tam, vendar v zadnjih letih vedno raje, v popoldanskem času, ko pridejo iz šole, pomagajo

Zaposleni Bevčani leta 1980:

	v Bevkah	izven Bevk
POKLICI OZKEGA PROFILA	15	67
Kmetijci	1	-
Kemiki	-	2
Kovinarji	2	4
Monterji in inštalaterji	-	1
Električarji	1	1
Pleskarji in sorodni	3	1
Papirničarji	-	1
Grafiki in sorodni	-	11

Knjigarski delavci	-	9
Tekstilci	-	2
Gumarji	-	2
Komunalni in sorodni poklici	3	6
Vozniki in sorodni	-	1
Železničarji in sorodni	-	1
Posredniki komunikacij	-	1
Trgovci in sorodni	-	4
Gostinci in sorodni	2	1
Administratorji	2	13
Poklici raznih dejavnosti	1	15
POKLICI ŠIROKEGA PROFILA	11	93
Kmetijci	-	1
Kovinarji	3	23
Mehaniki in strojniki	2	14
Električarji	-	6
Pleskarji in sorodni	-	3
Lesarji	-	9
Grafiki in sorodni	-	3
Tekstilci	-	6
Predelovalci kože, usnja in sorodni	1	1
Vozniki in sorodni	-	8
Posredniki komunikacij	-	1
Trgovci in sorodni	3	14
Administratorji	1	3
POKLICI PROFILA TEHNIK IN NJEMU PODOBNI	4	17
Kemiki	1	-
Mehaniki in strojniki	2	1
Električarji	-	2
Gradbeniki	-	1
Predelovalci kože, usnja in sorodni	-	1
Vozniki in sorodni	-	2
Trgovci in sorodni	-	1
Finančniki in ekonomisti	-	4
Pedagogiki in andragogiki	2	-
Delavci brez poklica	-	4
POKLICI PROFILA INŽENIR	-	1
Poklici zdravstvenih in socialnih delavcev	-	1
SKUPAJ VSI ZAPOSLENI	30	178

pri kmečkih opravilih. Veliko se jih tudi odloči prevzeti kmetijo, saj je delo danes težko najti, odpor mladih do obdelovanja zemlje pa se z uvedbo mehanizacije nekoliko razgublja.

SPREMINJANJE SOCIALNE STRUKTURE

V Bevkah izrazita socialna diferenciacija nikoli ni bila v ospredju. Informatorji se sicer spominjajo, da so včasih obstajale razlike med kmeti, ki so bili premožnejši in so jim rekli gruntarji, pa med najrevnejšimi, ki so se imenovali bajtarji. Pred 2. svetovno vojno so gruntarji najemali hlapce in dekletke iz svoje ali sosednje vasi, vendar le v primeru, če niso imeli svojih otrok, ali pa, če so bili le-ti premajhni, da bi lahko poprijeli za delo. Takih primerov je bilo zelo malo.

Leta 1937 je bilo od 396 vaščanov 17 posestnikov, 33 kočarjev in 22 najemnikov. 34 let kasneje, leta 1971, pa je bilo stanje kmečkega prebivalstva po velikosti posestva sledeče: 5 jih je imelo do 0,10 ha zemlje ali nič, 1 med 0,11 do 1 ha, 23 od 1,01 do 3 ha, 22 od 3,01 do 5 ha, 25 od 5,01 do 10 ha, 65 jih je imelo več kot 10 ha.

Izračun za leto 1979 kaže, da je 62,5 % površin v lasti posestnikov z nad 3 ha, ostalo pa v lastni posestnikov s 3 ali manj hektari.

Kot zanimivost naj na koncu navedem, da so bajtarji v vasi največkrat nastali tako, da se je eden od otrok gruntarja odselil v bajto, ki je po navadi stala poleg grunta. Tu si je ustvaril svojo družino, v last je od očeta dobil še kos zemlje in kravo.

Pa še za primerjavo: Največji kmet je imel pred vojno tudi po 15 glav živine in do 17,18 ha zemlje. Danes pa imajo veliki kmetje v vasi po 40 glav živine, zemlje pa manj kot včasih, vendar jo s stroji lahko toliko bolj izkoristijo, da kmetu zadostuje 10 ha.

Pa si oglejmo še delež površin in gospodinjstev v posameznih velikostnih skupinah leta 1971:

Kmetijska posest v ha	Število gospodinjstev	Delež v %
do 0,1	31	21,2
0,1-1,0	37	25,1
1,1-3,0	29	19,7
3,1-7,0	28	19,0
7,1 in več	22	15,0
SKUPAJ	147	100

UVAJANJE NOVOSTI V KRAJEVNI SKUPNOSTI

Železne pluge so v vasi začeli uporabljati od leta 1933 dalje. Leseni so se sicer nekaj časa vzporedno z njimi še pojavljali, a zadnjih 10 let orjejo le še z železnimi plugi. Prvi kultiuatorji so se v vasi začeli pojavljati leta 1970. Nekateri kmetje z njimi niso najbolj zadovoljni, ker da uničujejo zemljo, a prihranek časa je ob njihovi uporabi vendarle tolikšen, da se jih vaščani v veliki meri poslužujejo. Sejalne stroje poznajo v vasi že dobrih 10 let. Prvi, ki je imel v vasi traktor, je bil A. Keržmanc. Kupil ga je leta 1966 in plačal zanj 3 stare milijone dinarjev. Za tem so začeli kmetje traktorje množično kupovati. Danes jih je v vasi okoli 70.

Kosilnice na konjsko vprego poznajo v vasi že od konca 1. svetovne vojne. 11 kosilnic za travo je bilo preurejenih tudi za žito. Prve traktorske kosilnice so prišle približno v istem času kot traktorji. Danes za travo v glavnem uporabljajo italijanske kosilnice, za žito pa imajo kombajn. Mlatev s cepci so mlatilnice na roko nadomestile okoli leta 1910. Kmalu zatem so imeli že tudi prvo mlatilnico, ki jo je gonil gepelj⁴. Že pred 1. svetovno vojno pa so imeli v solastništvu s sosednjo Blatno Brezovico tudi prvo mlatilnico z bencinskim motorjem. Električno energijo za pogon strojev v

kmečkem gospodarstvu so začeli uporabljati v 40. letih tega stoletja – v Bevke je prišla v maju 1940. Prispevek zanjo je bil takrat približno toliko, kolikor je bil vreden prašič. Najprej jo je imelo le 5–6 kmetij, potem pa se je hitro razširila po vsej vasi. Vendar so v eni hiši še pred tremi leti uporabljali za razsvetljavo le petrolejko. Vaščani svojega žetvenega kombajna nimajo, ima pa ga KZ Vrhnika. Kmetje imajo v skupni lasti kombajn za koruzo in sejalnice.

Umetna gnojila so začeli uporabljati okoli leta 1936. Kmetovalci trdijo, da so bila takrat dosti bolj kvalitetna kot danes. »Seno je dišalo takrat!« je pripomnil eden od informatorjev. Najprej so umetna gnojila uporabljali le redki posamezniki, v začetku le dva. To stanje je značilno za vso 2. svetovno vojno, po njej pa se je njihova uporaba zelo razširila.

Prvo škropivo je bilo namenjeno koloradskemu hrošču. Uporabljali so ga že pred 25 leti. Danes v ta namen uporabljajo vaško škropilnico. Že dolgo uporabljajo tudi škropiva za drevje, zadnjih 10 let pa tudi za vse ostale zajedalce.

Silosi so v vasi približno 20 let. Ima jih večina kmetov, približno 20. Gnojišča so v Bevkah v glavnem začeli urejati šele po 2. svetovni vojni. Prej so bili prostori, namenjeni gnoju, popolnoma neurejeni – gnoj so preprosto metali na kup. Danes imajo večinoma betonske gnojne jame.

Elektriko so napeljali v hleve leta 1940. Vodovod je v vasi šele tri leta. Pred njim so kakšnih 20 let imeli hišne vodovode. V hlevih ni bilo vode, živino so napajali pri vaških vodnjakih, kar počno nekateri posamezniki še danes. Električnih pastirjev niso nikoli poznali. Prvi nakladalniki so prihajali v vas vzporedno s traktorji. Danes ima nakladalnik skoraj vsak kmet, ki ima traktor.

124. Nekaj gnojišč je še odkritih, neurejenih.

V zadnji četrtini 19. stoletja so bile hiše zidane iz kamna, malto so naredili kar iz ilovice. Stene so sami ometali z apnom, ki so ga pomešali s kravjakom. Tako naj bi dosegli, da se mešanica bolj prime zidu. Hiše so bile krite z rženo slamo, ker je bila le-ta dovolj dolga. Mlatili so na roko in naredili »škopenjke«. To so bili veliki snopi, na enem koncu popolnoma poravnani. Skednji so bili v glavnem leseni, ker so bili samostojni. Hlevi in kleti pa so bili pod skupno streho s hišo. To so bili vlažni prostori, kar pa je bilo za določene stvari, npr. za shranjevanje krompirja in mesa, dobro. Slaba stran kleti je bila ta, da so vanje lahko prišle živali, največ miši.

Bajtarji so imeli nizke, majhne hiše – bajte, ki so bile včasih tudi last velikih kmetov. Te bajte so bile po navadi brez dimnikov, pozimi je bilo v njih mrzlo, ogrevana je bila namreč le hiša – prostor, kjer je bila krušna peč. V tem prostoru so ljudje delali pravzaprav vse – opravljali razne obrtne dejavnosti, prebirali fižol, robkali koruzo, tu so spali, tu so se rojevali otroci. Naravnost iz veže je bil vhod v kuhinjo, v stranski steni za v hišo in iz te v kamro. Iz veže pa je bil ponavadi še vhod v »štibelc«. To je bil največkrat prostor za stare starše.

Frčade⁵ so začeli zidati po 2. svetovni vojni. Hiše so bile včasih velbane – obokane, te

oboke so zbili in tam naredili strop, na njem pa frčado.

Črne kuhinje so odpravljali že po 1. svetovni vojni. Najprej so imele bele kuhinje po tleh beton in so bile, tako kot prej črne, zelo hladne. V tistem času se je kurilo in kuhalo še s šoto. Shrambe so nekateri naredili že med vojnoma, kopalnice in stranišča pa 15 let po 2. svetovni vojni. Veliko stranišč je še vedno zunaj, ker v starih hišah ni greznic in bi bila preureditev precej zapletena.

Prve kopalnice so bile opremljene z belimi ploščicami in emajliranimi banjami. Nekateri so imeli pod streho bazenček in so vodo napeljali skozi štedilnik, da se je ogrela. Nekateri kopalnice pa so imele le odtok, vodo je bilo treba sproti prinašati.

Trodelna okna so začeli vgrajevati po 2. svetovni vojni, s tem pa se je marsikatera hiša izmaličila – izgubila pravi kmečki videz. Hiše so imele namreč značilen nadstrešek in takšna okna jim niso pristajala. S praktične strani pa so bila seveda boljša, saj so dajala več svetlobe. Lesene stropce so z betonskimi zamenjali po 2. svetovni vojni, a nekaj vaščanov še vedno vztraja pri prvih.

Pred 2. svetovno vojno so bili podi leseni, potem pa so začeli uporabljati parket, ploščice, topli pod itd. Kmečke hiše imajo še v veliki večini lakirane deske, pa tudi topli pod. V kuhinji jih ima večina ploščice. Iz slamnatih streh so vaščani pred vojno prišli na opeko, danes tu in tam opazimo salonitke, v glavnem pa so strehe krite z opeko – kikingo ali bobrovcem – ta je okrogle oblike.

Meso so najprej sušili v črni kuhinji, in sicer v »velbu«. To je tudi razlog, zakaj so bile kuhinje včasih tako zakajene, poleg tega pa še precej mrzle. Gospodinjiti v takih razmerah je bilo težavno. Počasi so ta način

prekajevanja mesa opustili in začeli graditi na podstrešju dimnice ali raukamre. Ta prostor je bil narejen ob dimniku. Najprej je bil lesen, potem zidan. V dimniku je bila linica, skozi katero se je kadil dim. Tudi danes imajo vaščani dimnice. Razlika je le v tem, da so v dimniku vratca, s katerimi lahko po želji spuščajo količino dima. Vse te dimnice so zelo dobro zaščitene proti mrčesu.

Za shranjevanje žita so imeli včasih kašče, v njih pa pregrade. Te kašče so imele vedno zelo debel zid in trdna vrata. V njih so shranjevali tudi meso.

Nove hiše so v vasi zgradili v glavnem po 2. svetovni vojni. Vas se je z novogradnjami skoraj podvojila v številu hiš. Največ novih hiš je na področju, ki meji Bevke od sosednjega Loga – pod Kostanjevico. Gre za sodobne, dvonadstropne, balkonske hiše.

Po vojni so vaščani veliko popravljali gospodarske prostore. Leseni podi svinjakov so bili včasih narejeni tako, da so bili od tal dvignjeni za približno 20 cm, da je lažje odtekal gnoj. Danes imajo večinoma betonska tla. Med beton je nemalokrat zamešan hlevi – to je masa, ki betonska tla zmehča, kar je bolj udobno za živino.

Hlevi so danes veliki, močni in svetli, kaj je v nasprotju s starejšimi, ki so bili temni. Kmetje so namreč mislili, da mora biti živina ves čas v temi. Velbanih hlevov se danes ne zida več, pač pa se zidajo z betonsko ploščo, na katero se lažje vgradi presuševalna naprava za seno, ki jo ima v Bevkah skoraj vsaka večja kmetija. Vse kmetije imajo urejeno kanalizacijo in gnojišče. Gnoj uporabljajo za gnojenje travnikov.

Tudi kar se tiče gospodarskih prostorov, so nastale nekatere spremembe. Marsikateri kmet je zgradil nov hlev, starega pa predelal za shranjevanje strojev, traktorskih

125. Že razpadajoča konjska uta, kamor so privezali konje, če je bilo za žival prevroče, ali pa pred nevihto.

priključkov ipd. Skednji svojemu prvotnemu namenu ne služijo več, ker se mlati na njivi. Uporabljajo jih za shranjevanje.

Pri kozolcih večjih sprememb ni. Če jih obnavljajo, jih po starem sistemu. Večinoma so toplarji. Dve tretjini koruze se spravlja v silose, ostala pa se suši po kozolcih. Posebnih koruznjakov v vasi ni. Bevčani so še pred nekaj leti pili kapnico ali pa so imeli vodnjake s talno vodo. Kapnica seveda ni ravno najboljša, saj je na strehah po navadi veliko prahu. Voda iz vodnjakova pa je bila povsem rjava in nič kaj dobrega okusa. Vaščani so vodo vod dolgo težko čakali. Napeljan je bil pred 3 leti. Vodnjaki so v vasi še trije, a se le še redko uporabljajo za napajanje živine.

Električno razsvetlavo imajo v vasi od leta 1940. Javne kanalizacije v vasi še ni, pač pa ima vsaka hiša urejene svoje greznice.

Centralno ogrevanje imajo le novejša hiše, kmečke hiše pa si pomagajo s krušnimi pečmi, štedilniki in raznimi modernimi pečmi, s katerimi ogrejejo sobe pozimi.

V kuhinji je v zadnji četrtini 19. stoletja stala mentrga za mesenje testa in sklednik, v kotu burkle in greblja za peko kruha. Iz tega prostora se je tudi kurila krušna peč. Kot zanimivost naj navedem, da je bilo med raznimi pripravami na cerkvene praznike v tistih časih obvezno tudi čiščenje – ribanje ročajev obeh omenjenih pripomočkov. V hiši (dnevni sobi) sta bili poleg krušne peči lesena miza in zakonska postelja. Okoli peči je bila klop, pod njo pa priprava za sezuvanje kmečkih škornjev. Obvezen je bil tudi stol, po katerem so domači plezali na peč, in so mu rekli zic.

V štibelcu je ponavadi stala postelja in nizek predalnik, imenovan kosem, manjkala ni niti ura na uteži. V kamri je navadno vso opremo predstavljala postelja, na kateri so spali tudi po trije otroci.

Kuhali so v peči – dokler so bile črne kuhinje, z belimi kuhinjami so prišli železni štedilniki. Bili so zidani in vaščani so jih največkrat zidali kar sami – tisti, ki so se

na to pač malo bolje spoznali. Slaba stran teh štedilnikov je bila, da so ob stiku z vodo takoj postali rjasti. Za njimi so prišli kromirani štedilniki, ki so se v vasi dolgo držali – vse dokler jih niso izrinili štedilniki iz še boljšega materiala, ki je popolnoma odporen proti rji. Zadnjih deset let so zidane štedilnike nekje izrinili plinski ali električni, vendar se zaradi vedno večje draginje zidani štedilniki spet vračajo.

Skrinje so nadomestile omare že po 1. svetovni vojni, vendar so bile manj praktične kot danes. Bile so zelo ozke, po drugi strani pa trajnejše. Približno v istem času kot omare so uvedli tudi dvoposteljne spalnice. Divane in kavče poznajo komaj dobrih 25 let, sedežne garniture in dnevne sobe pa imajo le nove hiše in tiste starejše, kjer so gospodinjstvo prevzeli mladi, ki se bolj ogrevajo za sodobno opremo. Otroški koši so v malce drugačni obliki kot danes znani že zelo dolgo, vozičke in stajice poznajo kakšnih 50 let.

Dvo- in trodelne kredence so začeli uvajati okoli leta 1920, prej so v ta namen uporabljali žličnike in sklednike. Zdaj imajo skoraj povsod viseče »švedske« kuhinje. Zaboji za drva so prišli nekoliko kasneje s trodelnimi omarami, prej so imeli navadne iz desk zbite zaboje, imenovane kište.

Viseče omare, pomivalne mize in korita poznajo približno od leta 1965 dalje. Ploščice so prišle že z zidanimi štedilniki, vendar so bile takrat drugačne od današnjih. Bile so predvsem večje in bolj grobih oblik. Pralni stroji so prišli pred 20 leti, danes jih ima že vsako gospodinjstvo v vasi. Pomivalnih strojev še ni. Hladilniki so prišli še pred visečimi omarami in jih vaščani poznajo že kakih 30 let. Zamrzovalne skrinje so prišle nekaj let kasneje, danes pa jih ima prav tako skoraj vsako gospodinjstvo. Nemalo vaščanov ima kar po dve – eno za

meso, drugo pa za zelenjavo, sadje in druge izdelke, ki se lahko zamrznejo.

Prvo kolo je prišlo v Bevke pred 1. svetovno vojno, po njej jih je bilo v vasi že okoli deset in od tedaj so kolesa postala zelo množično prevozno sredstvo. Prvi avtomobil so imeli v vasi leta 1945. V glavnem pa so se začeli uveljavljati leta 1960. Danes imajo nekatera gospodinjstva celo po tri avtomobile. Seveda so ti primeri redki.

Leta 1940 so bili v vasi trije radijski sprejemniki. Danes ima radio vsako gospodinjstvo v vasi. V vasi so tudi trije telefoni. Enega ima šola od 1982, drugega vaščan Špilak od 1965. leta. Vsi vaščani pa se že dve leti lahko poslužujejo telefona v javni govorilnici. Prva televizija je prišla pred 20 leti. Danes jo ima skoraj vsaka hiša. O pomembnih dogodkih ali prireditvah so največkrat obveščeni preko plakatov, ki so obešeni na najbolj vidnih mestih v vasi.

Noša

Moški so proti koncu prejšnjega stoletja v glavnem nosili jerhaste hlače in suknje, ob nedeljah pa so radi oblekli še lajbelce. Pozimi so nosili kožuhe, ki so imeli na hrbtu za okras uvezene rdeče rože. Poleti so

126. Takole pa skušajo organizatorji veselic privabiti čimveč obiskovalcev.

obuli čevlje, pozimi pa so nemalokrat nosili tudi kamašne. To so bili posebni deli obutve, narejeni iz usnja, ki so se nataknili čez hlače nad nizkimi čevlji.

Ženske so nosile dolga krila – kikle, ki so bile spodrecane, spodaj pa platneni interfat ali batiranco. Poleg tega pa so bile oblečene še v obvezen ošpetl – tako se je imenovala vrsta bluze z nabranimi dolgimi ali kratkimi rokavi. Krilo je imelo zraven modrc. Za žene in dekleta iz Bevk je bilo značilno tudi to, da so še dolgo po drugi vojni nosile v najhujši vročini oblačila z dolgimi rokavi in daleč naprej potisnjeno ruto, da ne bi postale zagorele od sonca. Veljalo je namreč: Tista, ki je bila bolj bela, je bila tudi lepša ...

Seveda tudi predpasnik ni nikoli manjkal. Pozimi so ženske oblekle tople jope ali jakne, ali pa so si ogrnile plete. Nogavice so bile iz bombaža, segale so do kolen, zavezane pod koleni z navadno vrvico. Ta noša se je obdržala še do medvojnega obdobja. Spodnjic ženske do konca 1. svetovne vojne niso nosile. Moškim se je v tistih časih baje zelo smešno zdelo, če so videli med perilom spodnjice. To je veljalo za pravo sramoto in tisti, malce hudobnejši so jih za šalo celo snemali in popackali z umazanimi čevlji. Prve trajne⁶ segajo približno 40 let nazaj. V tistih časih so deklice dobile prvo torbico za prvo obhajilo. Cigarete so v vasi znane že sto let.

Hrana se je začela spreminjati po 2. svetovni vojni. Vaščani so začeli segati po konzervah in drugih hitro pripravljenih jedeh. Pritožujejo pa se, da moka ni več tako dobra in da kupljen kruh v primerjavi z domačim nima pravega okusa. »Včasih je dišalo iz Blatne Brezovice, kadar so ga pekli, danes pa niti pri samem peku ne diši več,« je pripomnila informatorka. A časa za domačo peko kruha gospodinje skoraj ne najdejo več. Ne gre pa trditi, da starih jedi v vasi ne poznajo.

RAZKROJ (STOPNJA OHRANJENOSTI) TRADICIONALNE KULTURNE PODOBE

Še pred 20 leti so bila vsa polja okrog Bevk skrbno obdelana. Pred dobrim desetletjem pa je bilo iz leta v leto več opuščenih njiv. Ob vasi se je začela širiti tri kvadratne kilometre velika površina, ki so ji domači pravili kar »džungla«. Stvar pa se je v zadnjih treh letih močno izboljšala. Za Ljubljano so vaščani namreč obdelali ogromne površine prej neobdelane, zamočvirjene zemlje. Sem so posejali pšenico in koruzo. Danes orjejo vaščani v glavnem strojno. Ročno orodje se je obdržalo do uvedbe strojev. V plug so takrat vpregali vole ali konje.

Danes zemlje, do katere ne morejo priti s traktorjem, sploh ne obdelajo. Prostor, kjer se traktor pri oranju obrne, se imenuje vzrvat. Zemlja se s pluga odstranjuje z votko. Plug se po oranju vedno odpelje domov. Orjejo vedno moški, pluge pa si sposojajo, največkrat pa gre za izmenično pomoč. Tam, kjer pri hiši ni moških, zorjejo, za protiuslugo pa ženske pomagajo pri večjih kmečkih opravilih.

Še vedno se seje na roko, obenem pa tudi strojno. Setveni stroji so v vasi le trije. Pravo sejnalnico po potrebi vaščanom posodi KZ Vrhnika. Sejejo v glavnem moški. Če pa so pri hiši le ženske, se sejanja lotijo pač same. Seme je v glavnem kupljeno, včasih pa je tudi domače. To se skrbneje neguje – koruzno zrnje na primer ne sme zmrzniti. Žito se seje vedno v preorano njivo, in sicer jeseni. Zagrebe se s traktorsko brano. Seje se iz lesene košare – sejnalnice ali pa kar iz predpasnika. Ob prihodu iz službe ali maše vaščani še vedno radi pogledajo in ocenjujejo slabo ali dobro posejano njivo. Pred začetkom sejanja se navadno izgovori »križ božji«. Pravijo, da se ob luninem prvem krajcu ne sme sejati. Kadar posevek škropijo, na istem mestu ne smejo takoj saditi krompirja, ampak je treba

leto dni počakati. Bevčani seme za okopavine in stročnice vzgajajo vedno doma.

Okopava se še vedno tudi ročno – vzporedno s stroji. Kmetje se poslužujejo obojega. Glavno orodje je seveda motika, zraven pa sodi še okopalnik. Zanimivo je, da moški tovrstno delo nekako podcenjujejo in okopavajo v glavnem ženske.

Žanjejo v vasi le še s kombajnom. Še pred desetimi leti so želi s srpom in koso. Žetvenih naprav v vasi ni. Včasih so moški žito kosili, ženske pa so za njimi pobirale s srpom. Pri tem delu so pomagali tudi otroci – delali so pasine oz. opasine⁷. Žetev v pest je bila znana še pred kosami. Ženska je žela, dokler je lahko držala v pesti, potem pa je dala na kup. Vedno je bila najhitrejša na čelu, da je šlo hitreje. Žanjice so bile za to priložnost vedno lepše oblečene. To se je opazilo predvsem na čistih predpasnikih in lepih, pisanih rutah.

Žito se očisti s pajkelnom, v manjši meri tudi z rešetom. Če pa si kmetje sposodijo zadružni kombajn, ga jim ta ob žetvi avtomatično očisti sam. Tudi razkužuje se žito sproti. Razkužilo dobijo kmetje prav tako v zadrugi.

Danes mlatijo s kombajnom. Ajdo in proso so mlatili na roko še pred 40 leti. Ročno so mlatili s cepci – to je bilo moško in žensko opravilo. Temu namenjen prostor je bil skedenj. Pomnijo pa tudi mlatev z gepljem in teptanje prosa z nogami, potem ko so ga posušili v kozolcu.

Paša na gmajni se je v vasi obdržala do približno leta 1938. Pasli so navadno otroci, ki so na pašo vzeli s seboj suhe krlje, da so potešili lakoto ob celodnevni odsotnosti. Ročna košnja v vasi je prenehala v 30. letih 20. stoletja.

Dokler se je kosilo na roko, so pokosili vse razore, zdaj pa tega, razen po vrtovih, ne

delajo več. Navadno je bilo to delo revnejših ljudi v vasi. Danes začnejo kositi že konec maja zaradi izdatnejšega gnojenja, prej so namreč začeli šele konec junija. Kosijo tri- do štirikrat. Prva košnja se imenuje seno, nato otava, sledi druga otava ali onuka. Najprej se kosi detelja, potem pridejo na vrsto travniki in za njimi spet detelja. Za košnjo velja pregovor: Ob svetem Vid se skoz noč vid, če se stegneš v dan dregneš, če se skrčiš v dan trčiš. Do svetega Petra je navadno pokošeno prvo seno, do Velikega šmarna pa otava. Kosijo v glavnem moški, ženske le včasih nakosijo svežo deteljo za sprotno krmo. Sedaj grabijo strojno, prej pa je bilo to delo žensk in otrok, medtem ko so moški z vilami metali seno na voz. Tudi za tlačenje so porabili otroke, kar pa ne pomeni, da je bilo to lahko delo. Pri vsakem vozu je bilo treba paziti, da je bilo seno lepo naloženo in ni bilo nevarnosti, da se bo voz prevrnil, kar pa se je včasih tudi pripetilo.

Ko so še ročno kosili, so kosili po redeh. To pomeni, da je kosil kosec za koscem. Seno so po košnji z vilami razmetali. Orodje za ročno košnjo je bila kosa, ki je bila nezložljiva. Včasih je pet koscev kosilo 1 ha 4 ure, zdaj pa lahko ena oseba opravi enako delo v 2 urah. Kosili so zelo zgodaj – začeli so zjutraj okoli tretje ure – da ni bilo prevroče. Rosna trava se je ročno kosila veliko lažje, medtem ko s traktorjem veliko lepše in lažje kosijo suho travo.

Živino so vaščani vpregali vse do časa, ko so v vas prišli prvi traktorji. Navadno so vpregali po tri konje. En par so imeli za težko vprego; tisti, ki so ga vpregli samega, pa se je imenoval samček in je v glavnem vozil solato, travo in podobno. Včasih so za vprego uporabili tudi žrebetno kobilu ali pa v paru vola in kravo.

V vasi so pred leti še pletli tako imenovane cambahe za pobiranje krompirja. Ena ženica

je pletla tudi jerbaze, iz slačkov⁸ so včasih radi delali predpražnike. Zdaj so takšna opravila v glavnem zamrla. Ena ženska je klekljala tudi prtičke za mrtvaške truge.

Med vojno so kmetje včasih zamenjali živež za nekaj volne in iz nje predli oblačila. Ovce so zelo redko strigli sami. Iz lesa so delali škafe in gnojne sode. Potrebni les je kmet navadno dal sam. Ženske so iz preje izdelovale tudi ozke vrvice.

Kovač je bil v vasi le eden (le neuradno). Do približno leta 1970 so imeli Bevčani tudi enega tesarja, katerega glavno opravilo je bilo obrezovanje lesa za cimpranje⁹. V vasi je bilo tudi nekaj mlinov. Kmetje so tako imeli možnost sami mleti. Med vaščani pa je bil tudi mlinar, ki pa ni bil zaposlen v Bevkah, ampak na Vrhniki.

Štera¹⁰ je bila v vasi malo znana. Informatorji vedo povedati le to, da so včasih hodile šivilje in tu ostajale za teden dni, pa tudi mizarji in tesarji so v vasi na ta način občasno poiskali delo, vendar so bili takšni primeri sila redki.

Ženske so dolga krila nosile še nekaj let po 2. svetovni vojni. Potem pa so krila začela postajati vedno krajša. Vaščani so začeli kupovati konfekcijska oblačila. To je značilno za vas tudi danes. Ni več kakšne posebne noše, ki bi jih razlikovala od sosedov. Sicer pa o tovrstni razliki tudi v preteklosti ne moremo govoriti. Seveda pa je še vedno velika razlika v noši najstarejše in najmlajše generacije.

Starejši ljudje se še vedno oblačijo podobno kot pred leti – npr. ženske so imele ruto, pa še vedno dokaj dolgo krilo s predpasnikom. Mladi pa se oblačijo, kakor se pač obrača moda.

V domači prehrani še vedno poznajo kislo zelje, fižol, žgance, fižolovo juho, zaseko.

Včasih so imeli meso na mizi le enkrat tedensko, zdaj pa je mesa na jedilniku kljub draginji kar veliko. Razlike v prehrani med kmetovalci in uslužbenci ni velike, hrana zadnjih je morda bolj na hitro pripravljena, pa tudi raje segajo v trgovinah po gotovih jedeh.

Skoraj popolnoma so vaščani menda pozabili okus ričeta, ki je bil včasih praviloma na mizi vsak drugi dan. Sira doma niso nikoli izdelovali, kruh le še redko pečejo doma. Pekli pa so ga več še pred tremi leti.

Danes je v vasi samo še ena kamnita stavba. Ko je vas leta 1917 pogorela, so vse hiše na novo zgradili z opeko. Tako tudi ni več kritine iz lesa ali slame. Stanovanjske hiše, ki se od zadnjih desetletij 19. stoletja niso bistveno spreminjale, so v vasi le redke – morda jih je 6 ali 7. Slamnatih in lesenih streh v vasi ni. Prav tako se ni ohranila niti ena črna kuhinja, pač pa imajo še v vseh starih, pa tudi v novih hišah peči za kruh. Samostojno stoječe kašče ni, samostojno stoječi skednji pa so še trije. V vasi je še pet samostojno stoječih svinjakov, pet enojnih kozolcev in 12 toplarjev.

Lesenih koruznjakov ni, stojijo pa še mnogi leseni čebelnjaki – kar 53 jih je. Tudi sušilnic za lan ali sadje ni več, imajo pa še tri stare vodnjake za ročno zajemanje vode, pa še skoraj vsak svojega na črpalko.

Tradicionalno opremljenih hiš je v vasi še približno deset. Tradicionalni kosi pohištva so bili v rabi še nekje do 2. svetovne vojne. S petrolejko so svetili do leta 1940, med 2. vojno, ko ni bilo elektrike, pa na karbid.

Bevški fantje imajo še vedno svojo skupnost, ki jo gojijo pravzaprav, od kar vaščani pomnijo. Mladina ima svoj prostor v domu, tu pripravljajo veselice, tu se odvijajo razni sestanki in posvetovanja. Imajo svojo knjigo,

127. Nekateri kozolci – toplarji imajo tudi podaljške.

128. Sušenje sena v kozolcu. Kadar seno ni dovolj suho, si kmetje pomagajo na tale način.

v kateri vodijo razne račune, zapisujejo marsikatero zanimivost, smešne in žalostne plati svoje generacije. Ob vstopu v društvo morajo novinci opraviti določene dolžnosti – gre predvsem za denarno odškodnino. Fantje nobeni nevesti ne pozabijo postaviti mlajškov – so pa zato seveda primerno nagrajeni.

Likof je bil v vasi običajen pri obrezovanju žrebcev, metju prosa in ličkanju koruze. Po teh delih se je navadno bolje jedlo in pilo, če pa je prišel še harmonikar, pa nemalokrat tudi zaplesalo.

V vasi so včasih pravili, da je »otroka prinesla babica«. Le-ta je otroka tudi nesla h krstu. Po navadi je bila za to izbrana starejša vaščanka, ki so jo vsi dobro poznali in ji zaupali. Pri krstu jo je spremljala botra, ki je bila navadno premožnejša vaščanka. S sabo je skoraj obvezno prinesla pogačo in kokoš. Porodnica je ostala doma, kajti otroka so krstili takoj po rojstvu. Še pred 25 leti so nekatere ženske rojevale doma, in če je bil otrok v življenjski nevarnosti, ga je lahko kdorkoli krstil, da ne bi umrl pred duhovnikovim prihodom. Včasih so bili očetje fantov bolj veseli kot deklic, vendar so skušali takšen odnos do spola novorojenčkov prikriti.

Včasih je bila navada, da je nevesta na vrh voza, na katerega je naložila balo, vedno postavila tudi pečen kolač, ki naj bi služil kot »peto kolo«. Če se je priženil ženin, je moral tudi on pripeljati balo. Ko je ženin prišel po nevesto, so iz hiše poslali nekaj drugih deklet, navadno zakrinkanih, šele nato so spustili pravo nevesto. Ohcet je običajno trajala dva dneva.

Pri mrliču v vasi vedno bedi starejša ženska – lučarica. Prisotna je tudi pri pogrebu in vedno hodi takoj za križem. Vežice v vasi še nimajo. V vasi so od nekdaj pripravljali sedmino. Revni seveda po svojih zmožnostih, skromneje kot

ostali. Najprej je bila na domu, nato nekaj let pri vaščanu Špilaku, sedaj pa je v Zadržnem domu.

Za novo leto so okoli hiše pokadili in pokropili. Danes so to navado v glavnem opustili. Prvega dne v novem letu včasih niso toliko čakali. Če pa so že zdržali do polnoči, je bilo to vedno le doma. Danes starejši še vedno ostajajo doma, mladi pa gredo ven in se po svoje zabavajo.

Zgodilo se je le enkrat, da so se fantje na sv. Tri kralje napravili in hodili po hišah. Tega dogodka se spominjajo le najstarejši vaščani. Za božične praznike se je vedno peklo potico in skuhalo juha. Na mizi je bilo še meso in zeljna solata. Za pusta so se večinom našemili otroci in moški. Hodili so po hišah in prosili denarja in kolin. Zvečer so imeli ples, naslednji dan – na pepelnico pa so pusta pokopali in za to priložnost seveda pripravili smešne govore. Vendar pa naj tu ne pozabim omeniti, da so Bevčani postali precej popularni zaradi svojega vsakoletnega spreveda maškar, ki pa se letos na žalost ni pojavil. Prvič so vaščani organizirali maškarado pred približno 30 leti. Najprej je šlo za krajši sprevod našemljenih jahalcev, potem pa se je stvar spremenila v pravo malo karavano, kjer je bilo opaziti najrazličnejša improvizirana vozila – avtomobile, traktorje, konje, vozove ... Na Vrhnikih se je sprevod potem, ko je obšel Log, Bevke, Blatno Brezovico in Sinjo Gorico, ustavil in spravljal v smeh več sto ljudi s svojimi šalami. Seveda je vse to zahtevalo ogromno časa in dela. Očitno je prav to vzrok, da je ta stara tradicija začela zamirati.

Ob veliki noči so vedno barvali pirhe, jedli potico in šunko ter nesli k žegnu. Včasih je bila velikonočna procesija v Bevkah v soboto, danes je v nedeljo.

Bevški fantje so včasih radi sekali pirhe. To so poskušali storiti s krajcarjem. Če kateremu

129. Takole pa so še minulo leto bevske pustne šeme vkorakale na Vrhniko.

to ni uspelo, je moral plačati. Na enak način so se zabavali tudi s pomarančami. Hrana je bila tudi ob velikonočnih praznikih boljša.

Za binkošti so vaščani romali na Žalostno goro, vendar te navade že dobrih 40 let ne poznajo več. Romale so cele družine, le eden je moral ostati doma, da je opravil vsa nujna dela.

Miklavža še vedno praznujejo. Včasih so hodili po vasi fantje, napravljeni v hudiča. Rožljali so z verigami, otroci pa so se bali in na vso moč molili. Zgodilo se je, da so kakega malčka celo zvlekli iz hiše. Zvečer so otroci nastavili peharje, v dar pa so skoraj obvezno dobili palico, piškote, suhe krljje, hruške, orehe, jabolka. Danes so darila seveda drugačna, Miklavža pa tudi vedno bolj izpodriva moderni dedek Mraz.

Vaščani še vedno praznujejo godove, vedno

bolj pa tudi rojstne dneve, ki jih včasih sploh niso smatrali za praznik.

Ob praznikih so se baje vedno strogo držali pravila: Ne delaj! Poskrbeli so le za živino, skuhali in pojedli, pomedli in pospravili pa po hiši tisti dan niso, saj je to veljalo kot grešno in brezverno dejanje.

Bevčani imajo tudi svoj posebni, t. i. pogorelski praznik, ki ga praznujejo 1., 2. ali 3. avgusta – kadar pač pride na nedeljo. Ta praznik so praznovali vse do 2. svetovne vojne. Ko je vas leta 1917 pogorela, so se namreč vaščani zaobljubili, da tega dne ne bodo delali. Za sv. Jakoba je v vasi žegnanje – na t. i. križevo nedeljo. Ta praznik poznajo še danes. V zvezi s sv. Jakobom poznajo vaščani spotakljivo zgodbico, ki pravi, da je v davnih časih sv. Jakob rad k sv. Marjeti v Borovnico hodil. Pa ko je prišel v cerkev, vedno je tu cople sezul, da ga kdo od vernih in bogaboječih vaščanov ne

130. Koliko zabave za otročad! Pa tudi odrasli se niso dolgočasili ob pogledu, ki ga je takle pustni spreved nudil.

bi utegnil slišati. Nekoč pa so mu Borovničani cokle skrili in sv. Jakob je do danes ostal bos, Borovničani pa so ob tem dogodku dobili svoj vzdevek – coklarji.

Verovanje v vraže v vasi nikoli ni bilo razširjeno. Včasih so sicer Vrhničani, ko so prišli v Bevke, radi govorili: Držite fige v žepih, da ne bi coprnice prišle. Še danes nekateri verjamejo, da črni maček prinaša nesrečo, dimnikar pa srečo. Pravijo: Ob sv. Vid se skoz' trebuh vid' in če pride božičen dež, vzame pšenico pa rž. Ob krstu še vedno uporabljajo blagoslovljeno vodo. Včasih so do kresne noči vsako soboto vse njive žegnali – da bi bila boljša letina.

Bradavice na roki so včasih zdravili z rume-no rastlino, imenovano mleček. Za vsako bolezen so prav prišle kamilice. Za ženske bolezni so radi uporabljali tavžentrožo. Proti glistam so jemali vratič. Če je bolezni križ, so si

zmočili brisačo v mrzli vodi, jo ovili v rjuho in obložili boleče mesto. Proti glavobolu so natrli v ruto čebulo in jo zavezali na glavo. K ženski lepoti je baje najbolj pripomoglo umivanje z mlekom. Ko se je zgodilo, da je v vasi koga pohodila krava, si je poškodovano nogo natrl z ilovico. Proti strupu so pili mleko, za razkužilo pa uporabljali rastlino, imenovano papelna, ali pa staro salo, ki so ga sesekljali in dali na urez. Pomagal pa je menda tudi trpotec. Na rano so včasih dajali tudi arniko. Če se je žanjica užela, je dala na rano rdeči osat.

Včasih so vaščani najraje plesali polke, povštrtance, štajeriše in špic polke. V vasi so trije moški igrali na harmoniko. Danes imajo ansambel Fantje s treh vasi, ki igra na veselicah.

Včasih so vaški fantje radi ob večerih peli. Ob pustu pa so radi dražili neomožena de-

131. Zvonik cerkve Sv. Križa.

kleta in jim »ploh vlačili«. S plohom so namreč porivali v hišni vogal. Zdaj tega petja na vasi na žalost ni več slišati.

Bevčani so včasih radi uprizarjali igre, imeli so tudi svoj zbor. Ker pa je bilo o vsem tem že veliko napisanega, naj omenim tu le še veselice, ki so v vasi znane že od 1920. leta. Že takrat so poznali tudi srečelov. Najprej je skrbel za muziko en sam Bevčan. Pobudo za veselice so dale šolske učiteljice tako, da je za organizacijo najprej poskrbela mladina.

Cerkev Sv. Križa v Bevkah je stara že nad dvesto let. Pred kratkim je bila obnovljena, pred tem pa že večkrat prebeljena. Včasih so bile v notranjosti obešene slike, ki so predstavljale postaje križevega pota. Zdaj jih ni več. V cerkvi je le še slika Sv. Križa, Matere božje, na vsaki strani oltarja sta dva svetnika in angeli.

132. Kapelica sredi vasi.

Ob božiču so ljudje od nekdaj postavljali jaslice. Sicer pa je v kotu vedno stal križ, podobica Matere božje, spodaj pa papirnat prt in na njem »štalca«, kjer je bil Jezus rojen. Podobno okrasje vidimo po stenah še danes. Zlasti kmečke hiše imajo še vedno nabožne slike, ki so jih včasih prodajali precej poceni.

Na konce posteljnih robov so ljudje radi postavljali bogke – kipce, ki so stali v glažkih, pa tudi angelčke in pastirčke.

Pohištvo je bilo rezljano le pri gruntarjih. Na posodi so bile včasih naslikane rože, po frakeljcih pa vrezane majhne bele pike. Kadar se je vozilo balo, so bili tudi jarmi vedno okrašeni.

KRAJEVNE POSEBNOSTI

Šota

Nekoč je Barje zalagalo s šoto Ljubljano in druga mesta. Takrat je šota nadomeščala polena in premog. Ti časi so že zdavnaj mimo. Tudi v Bevkah s šoto ne kurijo več, še do leta 1960, 1965 pa so si svoj vsakdan težko zamišljali brez nje.

Šota je posebna vrsta zemlje, ki nastaja le na barjanskih tleh, v značilnih plasteh. Ko jim je še predstavljala glavno kurivo, so jo Bevčani ogromno pripeljali domov. Kjer so šoto rezali, so vrhnjo plast zemlje odgrnili. Spodaj je bilo od metra do metra in pol globoko šote, ki so jo izrezali tudi po pet štihov. Štih je posebna lopata za rezanje šote.

Šoto se je hodilo rezat spomladi, v mesecu aprilu, pa do začetka maja. Kmetje so na njivi napeli vrv in ob njej rezali kose šote velikosti 30 x 30 cm, 8–10 cm debele. Ko je bilo to delo opravljeno, so kose zložili enega do drugega, da se je šota osušila, potem pa so jo zložili v križe. To je bil poseben način zlaganja, pri katerem se je šota še naprej sušila, in sicer najprej na eni strani, čez kakšne 3 tedne pa so kose obrnili, da se je sušila še druga stran.

Velikokrat se je dogajalo, da je bila šota na kakšnem odročnem terenu, ali pa so bile okoli nje obdelane njive, po katerih kmetje niso mogli z vozom. V tem primeru so šoto zložili na tragove in vso znesli na tisti konec njive, kjer so je dalo ponjo priti.

V primeru, da je bilo vreme slabo ali pa se je pripravljalo neurje, pa so šoto zložili v kupe, po obliki podobne kopicam sena. Tako se ni namočila vsa šota, ampak je voda polzela le po zgornji plasti. Šoto so domov vozili sredi poletja, po navadi s konji ali kravami. Z delom so vedno začeli v zgodnjih jutranjih

urah, najkasneje do tretje ure, tako je bila šota že pred vročino doma. Z njo so kurili v kotlu za prašiče, tisti pa, ki niso premogli svojih drv, pa tudi v štedilniku ali krušni peči. Bevčani so poznali v glavnem dve vrsti šote: dobro, kvalitetno, trdo šoto, ki je bila črne barve in je bila skoraj enakovredna premogu, in slabšo, mehko, rjavo šoto, ki je puščala preveč pepela.

Šoto uporabljajo zdaj v druge namene. Bevčani povedo, da pri njih šoto kupujejo za atletske steze na stadionih, po šoto hodijo gojitelji šampinjonov iz Portoroža in Zagreba, menda pa je uporabna tudi za akvarije. Pred dvema desetletjema so jo kupovali za nastilj kurjih farm, zdaj pa uporabljajo cenejše žaganje. Šoto so poskusili uporabiti tudi za izolacijo hladilnikov, a se ni preveč obnesla. Barjansko šoto uporabljajo dandanes predvsem za gnojenje vrtov.

Pred časom se je razširilo mnenje, da je barjanska šota za vrtove neuporabna, malo vredna. Naši vrtnarji uvažajo zelo veliko šote s Poljske, Madžarske in iz Romunije. Le redki vedo, da je barjanska šota v nekaterih pogledih celo boljša od uvožene. Vsebuje namreč mineralne snovi – najbrž zato, ker šotarji režejo samo pol metra debelo vrhnjo plast, ki je bila prej dobro gnojena.

Nekateri Bevčani šote niso rezali, ampak so jo samo z vrha nakopali. Kubični meter takšne sveže šote je stal v sedemdesetih letih že 40 novih dinarjev.

Pomembno je, da je za vrtnarske namene primerna šota le do pol metra globine, pod to vrhnjo plastjo je »polžarica« – nerodovitna plast.

Bogatejši bevški kmetje so področje s šoto velikokrat dajali v najem manjšim kmetom. Ti so si jo med seboj razdelili, pri tem pa posamezne dele vsako leto med seboj za-

menjali, da je vsak dobil v najem boljše in slabšo šoto. Ko so ti mali kmetje šoto izrezali, so gruntarji zemljo spet obdelovali sami. Bevčani se še vedno z veseljem spominjajo, koliko robidovja je rado zrastle na takem zemljišču.

Nemalokrat so gruntarji dali parcele s šoto tudi na dražbo. Takrat se je na njivi zbralo veliko kupcev – ne le iz Bevk, ampak tudi iz sosednjih vasi in šota se je na ta način velikokrat prodala dražje, kot je bila resnično vredna.

Zlata trava

Kot drugo posebnost Bevk naj omenim še tole: V bližnji preteklosti si je marsikateri vaščan prav krepko opomogel na račun navadne barjanske trave, ki jo tod imenujejo jezerska trava¹¹. Zlato obdobje pa je uničil »izum«, ki ga premore dandanes skoraj vsaka slovenska hiša – jogi. Jezersko travo so pokosili kosci, posušeno so zvali v kite. Stotine vagonov takšnih kit je romalo zlasti v druge dele države, kjer so bevško travo uporabljali za ležišča. Pred dobrimi desetimi leti pa je povpraševanje po tej travi popolnoma usahnilo. Dokončno so jo zamenjali udobnejši in modernejši jogiji.

Bevke – složna vas

Za konec naj navedem še prisrčno izjavo informatorke: Bevke slove daleč naokoli kot složna vas. Tu ni pretefov, ne prepirov, še opravljanja ne. In mir je takšen, da ga je treba iskati. Če se kdo priseli v Bevke, za nobeno ceno ne gre več od tod. Kar prelepo, da bi človek verjel, kaj ne!?

OCENA PREUČENOSTI IN PREDLOGI

Krajevna skupnost Bevke do sedaj etnološko še ni bila obdelana. Omenjena je sicer v diplomski nalogi Blaža Telbana: ETSEO Občina Vrhnika, ki pa se temu kraju zaradi prevelike obsežnosti vrhniške občine, ni posvetil natančneje. Prav gotovo tudi pričujoča naloga pušča marsikatero narazsvetljene etnološke elemente ob strani. Nekatera poglavja bi se verjetno dalo še podrobneje raziskati, so pa tudi teme, ki jih v okviru te naloge nisem želela načeti, ker menim, da si zaslužijo posebno pozornost.

Tu mislim predvsem na živinorejo Bevk. Kot je že v nalogi omenjeno, je to najpomembnejša panoga bevških kmetovalcev. Zanimivo bi si bilo ogledati odnos samih vaščanov do tega dela, ki pravzaprav ob vsej svoji razširjenosti pogojuje že določen način življenja. Kje so vzroki, da se je ta panoga po nekajletnem nazadovanju v zadnjem času spet močno povzpela? Kako gledajo na živinorejce vaščani – uslužbenci in obratni odnos? Kakšni pa so medsebojni odnosi v družinah živinorejcev, ki tako rekoč nimajo prostega časa? Ali je delo samo glavna vez med njimi?

Druga tema, ki je za vsakega etnologa prav tako privlačna, pa bi lahko bile šege. Glede na to, da je bevški pustni sprevod toliko let zabaval celo vrhniško občino, bi si prav gotovo zaslužil podrobnejšo etnološko raziskavo. Zanimivo bi bilo proučiti prve zametke, pobude, pa vso razvojno pot do danes, ko je začela tradicija zamirati. Je vzrok res le v pomanjkanju prostega časa ali pa gre za drugačne probleme?

LITERATURA IN VIRI

1. Krajevni leksikon Dravske banovine. Ljubljana 193.
2. Krajevni leksikon Slovenje I. knjiga. Ljubljana 1968.
3. Zvezni zavod za statistiko, popis prebivalstva in stanovanj 1971, Beograd 1974.
4. Zvezni zavod za statistiko, popis prebivalstva in stanovanj 1971, Kmetijsko prebivalstvo, Beograd 1973.
5. Zvezni zavod za statistiko, popis prebivalstva in stanovanj 1971, Prebivalstvo po spolu in starosti, 2. del, Beograd 1973.
6. Zvezni zavod za statistiko, Skupno in kmetijsko prebivalstvo po aktivnosti in spolu ter kmetijsko po velikosti zemljiškega posestva, Beograd 1971.
7. Lojze Gosar, Projekcije socialdemografske, poselne in fizične preobrazbe naselja ob primeru Bevk. Geografski vestnik, Ljubljana, LV (1983).
8. Telban Blaž, ETSEO-20. stoletje, Občina Vrhnika, Ljubljana 1980.
9. Grabelšek Karel, Vrhnika in okolica v boju za svobodo, Nova Gorica 1961.
10. Blagajniška knjiga Vaških fantov 1959.
11. Dohodki in stroški Prostovoljnega gasilskega društva Bevke.
12. Šolska kronika, natisnil in izdal Rudolf Milič.

Drugo uporabljeno gradivo:

1. 17 fotografij, lastnica negativov avtorica naloge.
2. Arhiv Gasilskega društva Bevke; gradivo hrani GD Bevke v prostorih gasilskega društva.

Informatorji:

1. Marija Košir, Bevke 4, kmetica, 1899.
2. Matija Smuk, Bevke 124, ključavničar, 1951.
3. Matija Smuk, Bevke 86, kmet, 1907.
4. Marija Smuk, Bevke 86, kmetica, 1922.
5. Jože Jeraj, Bevke 90, upokojenec, 1922.
6. Janko Keržmanc, Bevke 69, upokojenec, 1909.

Opombe:

1. Seminarska naloga Marije Lukanc, roj. Kunc, na Oddelku za etnologijo Filozofske fakultete v Ljubljani. Izdelana je bila leta 1984 pri predmetu Obča sociologija pri prof. dr. Slavku Kremenšku v okviru programa Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja v 20. stoletju. Za objavo je dopolnjena z opombami pod črto.
2. GILL – Gioventu italiana del Litorio di Lubiana (Italijanska liktorska mladina Ljubljana)
3. V publikaciji 70. obletnica osnovne šole Bevke, Bevke 1997, je na strani 14 podatek, da je bil Josip Trpin učitelj v Bevkah v šol. letu 1922/23.
4. Gepelj – priprava za vrtenje pogonske gredi, ki jo poganja vprežna živina.
5. Frčda – nadzidek z oknom nad kapom, za katerim je navadno urejen stanovanjski prostor.
6. Trajna – trajna ondulacija je obstojnejša in dolgotrajnejša kodrasta pričeska.
7. Pasine, opasine – povezje za snope, povreslo.
8. Slački – ličkanje.
9. Cimprati – postavljati kaj, zbijati; cimprana hiša lesena iz brun narejena hiša.
10. Štera – delo obrtnika na domu.
11. Loček, ojstrica.

Vse fotografije v prispevku je posnela Marija Lukanc, rojena Kunc.